

Ελευθέριος Αθανασάκης – Σωτήριος Σκάντζικας

Τον Ιούλιο του 1943 οι Βρετανοί αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν αεροπορικές επιδρομές στην Κρήτη, προκειμένου να πλήξουν γερμανικούς στόχους. Είχε προηγηθεί ειδική εκπαίδευση ορισμένων πληρωμάτων σε ορεινές περιοχές και δασώδεις εκτάσεις, ώστε οι χειριστές να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις ιδιαίτερες απαιτήσεις μιας τέτοιας επιχείρησης

Στην επιχείρηση θα ελάμβανε μέρος ολόκληρη η αεροπορική δύναμη της 219 Πτέρυγας της R.A.F. συγκροτώντας ένα εξαιρετικά μεγάλο σχηματισμό. Πιο συγκεκριμένα, θα συμμετείχαν η 94η Μοίρα με βρετανικά και σερβικά πληρώματα, η 252 Μοίρα των Beaufighter, η 213η Μοίρα, Μοίρες Hurricane και Spitfire καθώς και οι 335 και 336 Ελληνικές Μοίρες Διώξεως. Για τους Έλληνες χειριστές, εκτός από την προσμονή ανάληψης επιχειρήσεων σε πατρίο έδαφος, η αποστολή θα προσλάμβανε και το χαρακτήρα εκδίκησης για τις σφαγές Κρητικών στις οποίες είχαν προβεί οι Γερμανοί στην Κάνδαλο, σε αντίποινα της απαγωγής του Στρατιωτικού Διοικητή της Κρήτης Στρατηγού Κράιπερ.

Οι επιδρομές στην Κρήτη απέβλεπαν στο άνοιγμα ενός μικρού μετώπου στο Αιγαίο (Κρήτη και Δωδεκάνησα) προκειμένου να αδυνατίσει η εκεί γερμανική παρουσία, να παρενοχληθεί η εχθρική ναυσιπλοΐα στο Αιγαίο και να τονωθεί το ηθικό του πληθυσμού των νησιών. Άλλωστε, την περίοδο εκείνη, οι Βρετανοί αξιολογούσαν ακόμη και το ενδεχόμενο ανακατάληψης της Κρήτης και τη μεταφορά εκεί της Ελληνικής Κυβερνήσεως. Ήδη, οι Σύμμαχοι είχαν προβεί σε αποστολές καταδρομών στα Δωδεκάνησα, στις οποίες χρησιμοποιήθηκαν και ελληνικές δυνάμεις, όπως ο Ιερός Λόχος, γεγονός που εξανάγκασε τους Γερμανούς να μεταφέρουν δυνάμεις από την Κρήτη στα νησιά του Αιγαίου για να ενισχύσουν τις φρουρές των νησιών αυτών.

1944, 336 Μοίρα Δ/Β στο Σίντι Μπαράνι, Λιβύη. Ο ανθυποσμηναγός Σωτήρης Σκάντζικας. Καταρρίφθηκε στην Κρήτη στις 23-7-1943. Εκτελέστηκε την 25-3-1944 κατά την μεγάλη απόδραση από το Stalag Luft ενώ είχε κατορθώσει να αποδράσει. Μετά τον πόλεμο έγινε και κινηματογραφική ταινία με συμμετοχή γνωστών ηθοποιών όπως του Στηβ Μακ Κουίν.

Η αποστολή εμπειρέκλειε σημαντικούς κινδύνους. Εκτός από την αναμενόμενη αντίδραση των Γερμανών με πυκνά αντιαεροπορικά πυρά, η απόσταση ήταν μεγάλη με αποτέλεσμα να καθίσταται εξαιρετικά δυσχερές για τα πληγέντα αεροπλάνα η επιστροφή στις συμμαχικές γραμμές. Από την άλλη πλευρά, το τρίωρο περίπου ταξίδι (μαζί με την επιστροφή) μεγιστοποιούσε τις πιθανότητες να συμβεί κάποιο ατύχημα, αφού τα αεροπλάνα είχαν αποδειχθεί ιδιαίτερα ευπρόσβλητα σε διαρροές βενζίνης, λαδιού ή γλυκόλης καθώς και σε μηχανικές βλάβες παντός τύπου.

Εν αναμονή της αποστολής επικρατούσε στις 335 και 336 Β.Ε.Μ.Δ. γενικότερο κλίμα ενθουσιασμού. Ο ευγενής συναγωνισμός για μια περίζηλη θέση συμμετοχής στην αποστολή μεταξύ των χειριστών ανάγκασε τους Διοικητές των Μοιρών Σμηναγούς Πάγκαλο Γ. (335) και Διαμαντόπουλο Σπ. (336). να επιστρατεύσουν τη μέθοδο της κλήρωσης για την αποφυγή παραπόνων.

Οι τυχεροί πιλότοι είχαν όλον τον καιρό να μελετήσουν τον χάρτη, τα συνθήματα, την πορεία, τον κώδικα συνεννοήσεως, να πάρουν Ελληνικά χρήματα, δολάρια και οδηγίες, ώστε αν πέσουν στην Κρήτη να μπορέσουν να κινούνται. Ένα μοναστήρι σε ορισμένο μέρος στη Νότια πλευρά της Κρήτης, ορίστηκε ως κα-

ταφύγιο για όσους μπορέσουν να το πλησιάσουν, κι' από 'κει πάλι με υποβρύχιο πίσω στη Μ. Ανατολή. Όλα αυτά τα μελέτησαν καλά, κι' αφού καληνύχτισαν τους συναδέλφους τους που δεν τους ευνόησε η κλήρωση, πήγαν νωρίς στις σκηνές τους για ύπνο...

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι μηχανικοί έγραψαν μηνύματα στις απορριπτόμενες πρόσθετες εξωτερικές δεξαμενές καυσίμων για να τονώσουν το ηθικό του Κρητικού λαού.

Στις 07.10 της 23ης Ιουλίου 1943, απογειώθηκαν συνολικά 57 αεροπλάνα των 74ης, 451ης, 238ης, 227ης, 335ης και 336ης Μοιρών οδηγούμενα από δύο Beaufighter.

Οκτώ αεροσκάφη της 335 απογειώθηκαν από το αεροδρόμιο της Mersa Matruh με χειριστές τους Σμηναγούς Γ. Πάγκαλο και Ν. Βολανάκη, τους Ανθυποσμηναγούς Κ. Μιχαηλίδη και Ε. Χατζηιωάννου, τους Αρχισμηνίες Α. Κουντούρη και Ν. Φράγκο και τους Επισμηνίες Β. Δούκα και Μαυρίκιο Λάιτμερ

Τα Hurricane της 336ης Β.Ε.Μ.Δ. είχαν χειριστές τους Σμηναγούς Σπ. Διαμαντόπουλο (ΚΖ 370) και Ιωάν. Κατσαρό (ΚΧ 927), τον Υποσμηναγό Δ. Βουτσινά (ΚW 851), τους Αρχισμηνίες Γεώρ. Παπαϊωάννου (ΗL 855), Κων. Κόκκα (ΗW 608) και Αν. Φραγκιά (ΒΡ 450), τον Επισμηνία Γ Νικολόπουλο (ΗL 712) και τους Ανθυποσμηναγούς Ελ. Αθανασάκη και Σωτ. Σκάντζικα

.Κατά την απογείωση αποκολλήθηκε η δεξαμενή καυσίμων από την αριστερή πτέρυγα του αεροπλάνου του Ανθυποσμηναγού Ελ. Αθανασάκη, ο οποίος είχε την τελευταία στιγμή, ως πρώτος επιλαχών, αντικαταστήσει τον Ανθυποσμηναγό Στ. Ξύδη. Παρά το γεγονός ότι ειδοποιήθηκε να επιστρέψει στη βάση του, ο Αθανασάκης παρέμεινε στον σχηματισμό, ενέργεια που ισοδυναμούσε με αυτοκτονία λόγω της μεγάλης απόστασης που έπρεπε να διανύσει συνολικά.

«Τον πλησιάζω και του κάνω νόημα πως του έχει φύγει η δεξαμενή — αφηγείται ο συμμαθητής του Ανθ/γός Κόκκας — μου γνέφει πως κατάλαβε αλλά δεν πρόκειται να φύγει απ' το σχηματισμό. Και άλλο αεροπλάνο του κάνει νόημα για τη δεξαμενή του, μα ο Αθανασάκης επιμένει. Δεν εννοεί να χάσει την ωραία αυτή αποστολή. Εξ άλλου τον έχει ευνοήσει η τύχη και έχει εμπιστοσύνη. Είναι βέβαιος πως δεν πρόκειται να γυρίσει πίσω. Πετάει όμως με την ελπίδα να χρησιμοποιήσει για καταφύγιο το μοναστήρι, αφού προσγειωθεί κάπου εκεί κοντά. Πετάμε χαμηλά, και σκοπός μας είναι να προσβάλουμε αιφνιδιαστικά το ανατολικό κομμάτι της Κρήτης..»

Αποστολή του σχηματισμού των ελληνικών αεροπλάνων ήταν η αιφνιδιαστική προσβολή αυτού του τμήματος της Κρήτης.

Τα αεροσκάφη των 335 και 336 Μοιρών ακολούθησαν το βρετανό αρχηγό της αποστολής με ειδικό στόχο το σταθμό Radar (R.D.F.) στην Ιεράπετρα, η καταστροφή του οποίου επετεύχθη αμέσως. Τα ελληνικά αεροσκάφη έπληξαν στην ευρύτερη περιοχή διάφορους στρατιωτικούς στόχους (αυτοκίνητα, πολυβολεία κλπ.) παρά τον καταιγισμό πυκνών αντιαεροπορικών πυρών.

«—Χτυπάμε και συμπληρώνουμε την καταστροφή του εχθρικού R.D.F., — συνεχίζει ο Κόκκας— χτυπάμε καταυλισμούς, αυτοκίνητα, πυροβολεία, και κάθε στρατιωτικό στόχο που βρίσκεται μπροστά μας. Παντού όμως μας δίνουν και απάντηση τα εχθρικά αντιαεροπορικά. Περνάμε μέσα από μια ανοιχτή χαράδρα και βρισκόμαστε στην πεδιάδα του Αη-Νικόλα. Εκεί ακούω τον Αθανασάκη να φωνάζει ότι προσγειώνεται αναγκαστικά..»

Ο αρχηγός της Μοίρας μου Διαμαντόπουλος πολυβολεί πρώτος φάλαγγα στρατιωτικών αυτοκινήτων, τον ακολουθούμε και βλέπουμε μέσα απ' τα σκοπευτικά μας τις εκρήξεις απ' τα κανόνια μας να ζώνουν τ' αυτοκίνητα, και μαύροι καπνοί να βγαίνουν απ' τα ντεπόζιτα βενζίνης και τις μηχανές τους. Τα α/α μας κτυπούν ανηλεώς τόσο λυσσασμένα, όσο τους χτυπάμε κι εμείς. Σ' ένα κτίριο δεξιά μου βλέπω καθαρά να κυματίζει η Γερμανική σημαία, και μόλις προφταίνω να κάνω μια ριπή πάνω της, με την ελπίδα να την κομματιάσω, ίσως και να την γκρεμίσω αν βρει το κοντάρι της βλήμα πυροβόλου (...) Αγγίζουμε σχεδόν τους ανεμόμυλους με τα πεντακάθαρα σπιτάκια τους, ενώ οι Κρητικοί πετάνε τους σκούφους τους και πηδάνε από τη χαρά τους, κουνώντας ακατάπαυστα τα χέρια τους(...)»

Στην περιοχή Αγίου Νικολάου, ο Ανθυποσμηναγός Ελευθέριος Αθανασάκης ανέφερε ότι είχε πρόβλημα επάρκειας καυσίμων και προέβη σε αναγκαστική προσγείωση. Επιχείρησε να διαφύγει από μια Γερμανική περίπολο που τον καταδίωξε. Χρησιμοποίησε το περίστροφο του για άμυνα και καταδιωκόμενος σκοτώθηκε την ίδια μέρα από Γερμανική σφαίρα. Η θυσία του αυτή είναι μια ακόμη μαρτυρία για τα ιδανικά που εμπύχωσαν τους ελεύθερους Έλληνες της Μ. Ανατολής. Πέταξε για να βοηθήσει στο ξεσκλάβωμα της πατρίδας του, και πέφτοντας — τόξερε πως θα πέσει αναζήτησε την ελευθερία, προτιμώντας θάνατο απ' το στρατόπεδο συγκεντρώσεως.

Τα ελληνικά αεροσκάφη πέταξαν και προς το Ηράκλειο

«Με κατεύθυνση το Ηράκλειο –αναφέρει πάλι ο Κόκκας- περνάμε σ' ένα καταυλισμό που κυμάτιζε πάλι ο αγκυλωτός σταυρός, ενώ πολλά στρατιωτικά αυτοκίνητα ήσαν σκορπισμένα μέσα στο στρατόπεδο. Οι Γερμανοί με την ευκαιρία της καλοκαιρινής μέρας κολυμπούν στη διπλανή ακτή, και έτσι μέσα απ' τα σκοπευτικά μας είχαμε την ευκαιρία ν' απολαύσουμε ένα εξαιρετικό θέαμα καθώς πατούσαμε το κουμπί των πολυβόλων και ακούγαμε το εκδικητικό κελάιδισμα των πυροβόλων μας. Τα βλήματα σήκωναν εκατοντάδες μικρές στήλες νερού ανάμεσα στους Γερμανούς, και πολύ σύντομα τα αφρισμένα κύματα κοκκίνισαν από το αίμα των κατακτητών(...) Μέσα από τις ελιές, σαν πύρινες αράχνες μας κνηγούν δίχτυα των αντιαεροπορικών, και μας ζώνουν επικίνδυνα. Λίγο πιο κάτω μια έκρηξη, στον αέρα από βαρύ βλήμα α/α, ρίχνει τον Διοικητή της 94 Μοίρας σε θανάσιμη κατακόρυφη πτώση. Ακριβώς δεξιά μου πετάει ο συμμαθητής μου Ανθ'γός Σκάντζικας και μου κάνει νόημα με τον αντίχειρα κάτω πως κτυπήθηκε. Τ' αεροπλάνο του είναι σκεπασμένο με λάδια που φανερώνει τι πρόκειται να συμβεί στον συνάδελφο μου. Ήταν η τελευταία φορά που τον είδα...

Το Ηράκλειο έχει μαυρίσει απ' τους καπνούς που αφήνουν τα α/α με τις εκρήξεις τους. Ο σχηματισμός μας παρακάμπτει το φραγμό επιτυχώς... Μέχρις εδώ είχαμε πετύχει τον αιφνιδιασμό. Όμως τα «ME 109» είχαν πια σηκωθεί και μας περίμεναν, μα τα «Spritfires» πρόφτασαν να εμπλακούν μαζί τους σε μια ηρωική αερομαχία που γίνηκε στη Δ. Κρήτη(...)»

Το Hurricane του Ανθυποσμηναγού Σκάντζικας χτυπήθηκε από αντιαεροπορικά πυρά και καταρρίφθηκε. Ο χειριστής συνελήφθη μετά την πτώση του με αλεξίπτωτο και οδηγήθηκε στη Γερμανία στο Στρατόπεδο Αιχμαλώτων Αεροπόρων Stalag Luft No III, όπου, μεταξύ άλλων, εκρατείτο και ο Διοικητής της Μοίρας Σμηναγός Σπ. Διαμαντόπουλος. Στις 25 Μαρτίου 1944, συμμετείχε στη μεγάλη απόδραση που οργανώθηκε στο εν λόγω στρατόπεδο. Δυστυχώς για τον Έλληνα Αεροπόρο, οι Γερμανοί ανακάλυψαν την απόδραση και κατεδίωξαν τους δραπέτες. Μια ομάδα Ελλήνων, μεταξύ των οποίων και ο Σκάντζικας, συνελήφθησαν, μεταφέρθηκαν σε ερημική τοποθεσία και εκτελέστηκαν εν ψυχρώ. Ο Ανθυποσμηναγός Σωτήριος

Σκάντζικας βρήκε τραγικό τέλος, ανήμερα της Εθνικής εορτής, τη στιγμή που βρισκόταν στα πρόθυρα της ελευθερίας.

«Ο Σωτήρης Σκάντζικας ήταν ανακατεμένος στην ομάδα απόδρασης, κι εργαζόταν στο άνοιγμα του τούνελ, που ξεκινούσε κάτω απ' τη θερμάστρα ενός απ' τα παραπήγματα του στρατοπέδου. Η όλη εργασία στις λεπτομέρειες της αποτελεί μια αξιοθαύμαστη επιχείρηση απόδρασης τόσο στη σύλληψη όσο και στην εκτέλεση. Η ομάδα ήταν τόσο καλά οργανωμένη, που είχε εξασφαλίζει για τους δραπέτες, ρουχισμό (πολιτικά), ταυτότητες, χρήματα και άλλα εφόδια πρώτης ανάγκης.

Ο Σωτήρης είχε κληρωθεί για την πρώτη ομάδα του εγχειρήματος, που είχε οριστεί για τη νύχτα της 24 προς 25 Μαρτίου 1944. Ο Σπύρος Διαμαντόπουλος που ήταν στην επομένη, εξήτησε απ' τον Σκάντζικα ν' αλλάζουν σειρά μεταξύ τους, αλλά ο Σωτήρης του απάντησε με πολύ σεβασμό, πως σ' αυτή την περίπτωση δεν ισχύει ούτε φιλία ούτε ιεραρχία.

Το βράδυ της απόδρασης, αφού άρχισε η έξοδος απ' το μυστικό τούνελ, του ενός μετά τον άλλο, κι αφού είχαν προχωρήσει αρκετά, σήμανε συναγερμός λόγω διέλευσης απ' την περιοχή Συμμαχικών βομβαρδιστικών. Με το συναγερμό έσβησαν τα φώτα κι 'αφέθηκαν ελεύθερα τα σκυλιά. Αυτά ανακάλυψαν στο παρακείμενο δάσος, τον ογδοηκοστό πρώτο την ώρα που έβγαίνε. Εκεί κοντά συνελήφθησαν και άλλοι 25 περίπου. Περί τους 54 είχαν επιβιβαστεί σε τρένα και λεωφορεία, απ' τον παρακείμενο σταθμό. Απ' αυτούς μόνο 4 κατόρθωσαν να φτάσουν σε ασφαλές μέρος και να διαφύγουν. Πενήντα συνελήφθησαν από τα ΕξΕς, σε λίγων ωρών απόσταση απ' το στρατόπεδο, μέσα στα τρένα και λεωφορεία, στην προσπάθεια τους ν' απομακρυνθούν το ταχύτερο. Τους συγκέντρωσαν σε διάφορα σημεία για τη μεταφορά τους στο στρατόπεδο — όπως τους είπαν.

Κατά την επιστροφή, τους αποβίβασαν σ' ένα ερημικό μέρος, για να ξεκουραστούν και να καπνίσουν ένα τσιγάρο... Κι' εκεί ξαφνικά έγινε το κακό. Πολυβόλα, στημένα νωρίτερα και κρυμμένα σε κατάλληλες θέσεις, άρχισαν να κροταλίζουν από διάφορες κατευθύνσεις, ζαπλώνοντας κατά γης πενήντα λεβεντόπαιδα πολεμιστές συμμαχούς αεροπόρους, κι 'ανάμεσα τους ένα ευγενικό Έλληνόπουλο, τον Σωτήρη Σκάντζικα.

Το θάνατο του γνωστοποίησε με ολιγόλογο τηλεγράφημα η Διοίκηση της προϊσταμένης Πτέρυγας προς την 336 Μοίρα Διώξεως, δύο μήνες μετά τη δολοφονία του.

«—Μετά λύπης σας γνωρίζουμε ότι ο Ανθ'γός Σωτήρης Σκάντζικας (213) της Ε.Β.Α. ανήκων στην Μονάδα σας, απωλεσθείς την 23-7-43 και αιχμαλωτισθείς, φέρεται νυν ως αποθανών, εν αιχμαλωσία. Όπως πληροφορήθηκε το Υπουργείο Αεροπορίας, ο πιο πάνω Αξ'κός εφονεύθη βληθείς την 25ης Μαρτίου 1944, καθ' όν χρόνος προσεπάθει να δραπετεύσει εκ του στρατοπέδου αιχμαλώτων»

Η 335 Β.Ε.Μ.Δ. έχασε δύο από τους οκτώ χειριστές της, τα αεροσκάφη των οποίων επλήγησαν από αντιαεροπορικά πυρά. Ο Επισμηνίας Μαυρίκιος Λάιτμερ σκοτώθηκε πέφτοντας με το αεροσκάφος του στο Καλό Χωριό της Ιεράπετρας Λασιθίου ενώ το αεροσκάφος του Επισμηνία Βασιλείου Δούκα συνετρίβη στο Τυμπάκι αφού τον είδαν να κυνηγάει ένα Jungers 88 στην ανατολική ακτή της Κρήτης.

Μετά το πέρας της αποστολής, η επιστροφή των συμμαχικών σχηματισμών αποδείχθηκε ιδιαίτερα δύσκολη. Πλήγματα από αντιαεροπορικά πυρά, μηχανικές βλάβες και η έλλειψη καυσίμων από διαρροές δεν επέτρεψαν την επιστροφή του 1/4 περίπου των αεροσκαφών που συμμετείχαν στην αποστολή.

Η αφήγηση του Κόκκα είναι χαρακτηριστική.

«Πετάμε αρκετά και πρέπει να γυρίσουμε στη βάση μας. Η επιστροφή όμως μοιάζει με Γολγοθά. Από τα 120 αεροπλάνα που πέταξαν στην επιδρομή, περισσότερα από τριάντα αναγκάστηκαν να μείνουν στην Κρήτη από βλάβη ή να πέσουν στη θάλασσα από έλλειψη βενζίνης ή λαδιού. Στο γυρισμό βρισκόμουν σε ακρόαση στο μήκος κύματος «CHARLIE» (συχνότητα κινδύνου και ανάγκης) και έτσι άκουσα όλες τις κλήσεις που έκαναν όσοι έπεφταν στη θάλασσα με το χαρακτηριστικό αεροπορικό S.O.S.

- *May Day, May Day*

Μια μεγάλη όμως ατυχία συμπλήρωσε τις απώλειες μας. Πλησιάζοντας στις Β. Αφρικανικές ακτές μας πληροφόρησαν πως το αεροδρόμιο Bou Amoud ήταν σκεπασμένο από αμμοθύελλα. Έτσι αναγκαστήκαμε να σκορπιστούμε σε διάφορα αεροδρόμια, με αποτέλεσμα πολλά ακόμη αεροπλάνα να καταστραφούν μετά την περιπλάνηση»

Την ίδια ημέρα επισκέφθηκαν τις 335 και 336 Β.Ε.Μ.Δ. ο Γεώργιος Β' και ο Πτέραρχος Sir Sholto Douglas συνοδευόμενοι από τον Ταξίαρχο Dunn, οι οποίοι συνεχάρησαν το προσωπικό. Πρέπει να επισημανθεί η μεγάλη σημασία της επίσκεψης του Βρετανού Πτέραρχου, ο οποίος προτίμησε να έχει την πρώτη κατ' ιδίαν επιχειρησιακή ενημέρωση από τον Διοικητή και τους χειριστές των ελληνικών Μοιρών αντί των άλλων συμμαχικών.

- Πηγές: 1. Ηλία Δ. Καρταλαμάκη «Πετώντας σε ξένους Ουρανούς»
(1941 – 1944), Αθήνα 1993.
2. Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας, Υπηρεσία Ιστορίας Πολεμικής
Αεροπορίας
«Ιστορία της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας», Τόμος τέταρτος,
Αθήνα 1997